

Аналітична записка

з питань порівняльного законодавства щодо формування індивідуальних освітніх траєкторій у сфері вищої освіти в державах Європи, США, Канаді та Японії*

Анотація. Викладено результати порівняльного аналізу основних положень Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку індивідуальних освітніх траєкторій та вдосконалення освітнього процесу у вищій освіті» та норм, що регулюють аналогічні відносини в Польщі, Німеччині, Франції, Бельгії, Швейцарії, Великій Британії, Естонії, Норвегії, США, Канаді та Японії.

Ключові слова: вища освіта, індивідуальні освітні траєкторії, персоналізація навчання, освітня програма, заклад вищої освіти, форми і строки здобуття освіти, освітні компоненти.

Вступна частина.

Відповідно до статті 431 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, наша держава зобов'язалася здійснювати заходи, спрямовані на активізацію співробітництва в галузі вищої освіти. Метою здійснення таких заходів є: реформування та модернізація систем вищої освіти; сприяння зближенню у сфері вищої освіти, яке відбувається в рамках Болонського процесу; підвищення якості та важливості вищої освіти; поглиблення співробітництва між закладами вищої освіти; розширення можливостей закладів вищої освіти¹. У стратегічній програмі «Освіта і навчання 2020» Радою ЄС визначено чотири спільні цілі розвитку систем освіти в державах-членах: перетворення освіти впродовж життя та мобільності в реальність; підвищення якості та ефективності освіти та навчання; сприяння рівності, соціальній згоді та активному громадянству; заохочення креативності та інновацій, включаючи підприємництво, на всіх рівнях освіти і навчання². У 2021 році затверджено нову Стратегічну рамкову програму Європейського співробітництва в галузі освіти й навчання «У напрямку європейського освітнього простору та за його межами» (2021–2030), серед п'яти пріоритетів якої на наступне десятиліття названо: підвищення якості, рівності, інклюзії та успіху для всіх в освіті та навчанні; перетворення навчання впродовж життя та мобільності в реальність для всіх тощо³.

Відповідно до рекомендацій, викладених у Римському комюніке міністрів 2020, держави забезпечують навчання, орієнтоване на студента, шляхом: створення умов для розвитку дисциплінарних курсів; створення сприятливого середовища, що дозволить вищим навчальним закладам пристосовувати надання

¹ Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16 вересня 2014 року № 1678-18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18>

² EU cooperation in education and training (ET 2020). URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/eu-cooperation-in-education-and-training-et-2020.html>

³ Strategic framework for European cooperation in education and training towards the European education area and beyond. URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/strategic-framework-for-european-cooperation-in-education-and-training-towards-the-european-education-area-and-beyond.html>

освітніх послуг до потреб різних типів здобувачів (тих, хто навчається протягом усього життя; тих, хто навчається за сумісництвом; здобувачів із недостатньо представлених і неблагополучних груп); формування культури справедливості та інклюзії; стимулювання студентів до мобільності тощо⁴.

Із метою комплексної трансформації системи вищої освіти 23 квітня 2024 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку індивідуальних освітніх траєкторій та вдосконалення освітнього процесу у вищій освіті» (далі – Закон) (набрання чинності з 16.08.2024 р., окремими положеннями – з 17.05.2024 р.)⁵. Із прийняттям Закону розширяться можливості здобувачів вищої освіти у формуванні індивідуальних освітніх траєкторій і автономія закладів вищої освіти в розробленні та реалізації освітніх програм.

Відповідно до Закону заклади вищої освіти (наукові установи) самостійно розроблятимуть і затверджуватимуть освітні програми з урахуванням вимог до відповідного рівня вищої освіти, встановлених законодавством, та вимог стандартів вищої освіти. При цьому на всіх рівнях вищої освіти в межах міждисциплінарної предметної області можуть створюватися міждисциплінарні освітні програми. Освітня програма може передбачати можливість присвоєння додатково декількох професійних кваліфікацій, що формуються за рахунок її вибіркового складників. Водночас здобувачеві вищої освіти за результатами виконання освітньої програми може бути присвоєно не більше двох професійних кваліфікацій.

Відповідно до Закону суттєво розширюються можливості здобувачів вищої освіти у формуванні індивідуальних освітніх траєкторій, регулюванні тривалості навчання, а також зміні спеціальності у разі потреби. Студентам контрактної форми навчання надається право самостійно визначати тривалість навчання в університеті. Удосконалено механізм визнання результатів навчання, здобутих у формальній, неформальній та інформальній освіті. Передбачено оновлення стандартів вищої освіти тощо.

При підготовці Аналітичної записки використані нормативно-правові акти Польщі, Німеччини, Франції, Бельгії, Швейцарії, Великої Британії, Естонії, Норвегії, США, Канади та Японії із джерел із вільним доступом.

Основна частина.

Франція. Сучасна державна політика у сфері вищої освіти спрямована на переорієнтацію навчання на потреби і навички здобувачів вищої освіти та створення умов, які дозволять майбутнім випускникам підготуватися до успішної професійної інтеграції. Реалізуючи керівні настанови Лісабонської декларації щодо необхідності запровадження у вищій школі «навчання, орієнтованого на студента, заохочуючи підхід, заснований на результатах, до явного засвоєння знань і навичок, які мають отримати випускники»⁶ у державі

⁴ Rome Ministerial Communiqué 2020. URL: https://ehea.info/Upload/Rome_Ministerial_Communique_Annex_III.pdf

⁵ Про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку індивідуальних освітніх траєкторій та вдосконалення освітнього процесу : Закон України від 23.04.2024 р. № 3642-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3642-IX#Text>

⁶ Convention on the Recognition of Studies, Diplomas and Degrees concerning Higher Education in the States belonging to the Europe Region. URL: <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/convention-recognition-studies-diplomas-and->

прийнято низку законодавчих ініціатив, спрямованих на регулювання питання запровадження персоналізованих підходів до реалізації особистісного потенціалу здобувача освіти.

У контексті застосування термінів зауважимо, що освітнє законодавство не оперує терміном «індивідуальна освітня траєкторія», натомість використовується семантично споріднена дефініція «освітня орієнтація».

Кодекс про освіту (далі – Кодекс) є базовим нормативно-правовим актом, яким встановлено засади діяльності у сфері освіти, врегульовано відносини, що виникають у процесі реалізації права людини на освіту⁷. Згідно з Кодексом студенти за допомогою батьків, учителів, педагогічного персоналу та компетентних фахівців мають право на розробку індивідуального університетського та професійно-орієнтаційного плану відповідно до своїх прагнень і здібностей, а також професійних перспектив, пов'язаних із передбачуваними потребами суспільства, економіки та регіонального планування. Орієнтація сприяє збалансованому доступу та представництву жінок і чоловіків у навчальних секторах і враховує появу нових галузей і професій.

Закон «Про орієнтацію та успішність студентів»⁸ містить положення, спрямовані на забезпечення та підтримку здобувачів вищої освіти у досягненні ними особистісних і професійних цілей. Законом, зокрема, змінено підхід до порядку прийому на навчання до закладів вищої освіти, створено онлайн-інформаційну платформу для майбутніх студентів Parcoursup. Parcoursup – це національна платформа попередньої реєстрації на перший курс вищої освіти, яка створена з метою освітньої орієнтації випускників середніх шкіл або осіб, які планують отримати нову професію, шляхом надання максимально повної інформації про курси вищої освіти. Відповідно до зазначеного Закону виключно заклади середньої освіти надають підтримку старшокласникам під час розробки ними особистого орієнтаційного проекту. Також Закон встановлює додаткові соціальні гарантії для здобувачів вищої освіти, зокрема включення студентів до загальної системи соціального забезпечення, скасування студентського соціального внеску, забезпечення житлом тощо.

29 липня 2020 року Генеральною інспекцією освіти, спорту та досліджень опубліковано Звіт, який містить результати моніторингу виконання Закону «Про орієнтацію та успішність студентів». У Звіті зазначається, що серед 28 університетів, що взяли участь у дослідженні, 22 фактично запровадили персоналізовані курси. Майже 65 % студентів отримують вигоду від додаткових модулів і 35 % – від продовження тривалості навчання. Наприклад, в університеті Париж-Нантер розроблено навчальний модуль «персоналізований

degrees-concerning-higher-education-states-belonging; LOI n° 2018-166 du 8 mars 2018 relative à l'orientation et à la réussite des étudiants (1). URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000036683777>

⁷ Code de l'éducation. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006071191/

⁸ LOI n° 2018-166 du 8 mars 2018 relative à l'orientation et à la réussite des étudiants (1). URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000036683777>

курс» (UE). Модуль має на меті надати студентам інтелектуальні, геополітичні та інституційні орієнтири, які дозволяють їм краще розуміти сучасний світ⁹.

Закон «Про свободи та обов'язки університетів» містить положення, спрямовані на розширення автономії університетів¹⁰. Законом запроваджено ідею освітньої та професійної орієнтації студентів із процедурою попередньої реєстрації для вступу на перший курс університету, а також передбачено створення в кожному університеті офісу допомоги студентам у професійній інтеграції. До завдань зазначеного офісу віднесено: надання допомоги студентам у пошуку стажування та першої роботи, інформування їх про розвиток ринку праці; консультування студентів з питань працевлаштування та професійної інтеграції; підготовка студентів до співбесід перед працевлаштуванням тощо.

У контексті законодавчого регулювання особливостей здобуття саморегульованих професій Кодексом встановлено особливі умови здобуття таких спеціальностей, як: право, політологія, економіка, медицина, управління тощо. Навички та знання, набуті студентом під час здійснення волонтерської, професійної, спортивної діяльності, а також військової діяльності в оперативному резерві, в оперативному резерві національної поліції, в оперативному резерві митної адміністрації, пожежної служби та у збройних силах, визнаються і враховуються під час здобуття вищої освіти. Кодекс встановлює право студента на тимчасове призупинення навчання за своїм бажанням і за згодою адміністрації освітнього закладу на певний час.

Варто зазначити, що для осіб, які здобувають освіту, надано право на індивідуальні відпустки відповідно до Кодексу законів про працю¹¹.

Німеччина. Система вищої освіти поєднує традиції та інновації. У державі функціонує 423 заклади вищої освіти, зокрема 309 державних і 114 приватних. Загальна кількість студентів становить 2,8 млн осіб¹².

Конституція гарантує свободу науки, дослідження та викладання¹³. Держава приділяє значну увагу регулюванню питання запровадження персоналізованих підходів до реалізації особистісного потенціалу здобувачів вищої освіти, що безпосередньо пов'язано із законодавчо закріпленою свободою навчання. Відносини у сфері вищої освіти регулюються Рамковим Федеральним Законом «Про вищу освіту»¹⁴ і відповідним законодавством земель. Відповідно до законодавства земель визначено мету функціонування закладів вищої освіти, а також загальні принципи, що лежать в основі системи вищої освіти, навчання, викладання та досліджень, вступу тощо. Як правило, положення законів поширюються на всі заклади вищої освіти, у тому числі на приватні заклади.

⁹ Loi ORE : l'accompagnement améliore la réussite des étudiants mais il faut renforcer le suivi. URL: <https://www.letudiant.fr/educpros/enquetes/loi-ore-l-accompagnement-personnalise-ameliore-la-reussite-des-etudiants-mais-il-faut-renforcer-le-suivi.html>

¹⁰ Loi n° 2007-1199 du 10 août 2007 relative aux libertés et responsabilités des universités (1). URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000824315>

¹¹ Code du travail. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006072050/LEGISCTA000018498066/

¹² Higher Education in Germany: Key Trends & Statistics. URL: <https://www.studying-in-germany.org/higher-education-in-germany-key-trends-statistics/>

¹³ Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. URL: <https://www.bundestag.de/gg>

¹⁴ Hochschulrahmengesetz. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/hrg/>

Наприклад, згідно з окремими положеннями Закону «Про вищу освіту» Федеральної землі Саксонії (далі – Закон)¹⁵ визначено поняття «свобода дослідження», «свобода викладання», «свобода навчання». Зокрема, «свобода навчання» трактується як вільний вибір курсів, наявність права на визначення напряму власного вибору в рамках курсу навчання, а також розвиток і вираження наукової та художньої думки. Заклади вищої освіти організують консультивання студентів щодо: курсів навчання, їх змісту, структури тощо; технічних питань і питань організації процесу навчання, а також профорієнтації. Під час надання освітніх послуг університети мають керуватися загальними освітніми принципами щодо забезпечення та сприяння індивідуалізації освітнього процесу шляхом планування навчання. Такий підхід сприяє створенню можливостей для самостійного навчання та дозволяє студентам брати участь в організації освітнього процесу.

Навчання у закладах вищої освіти здійснюється за освітніми програмами, розробленими закладом вищої освіти самостійно та акредитованими державою. Університет здійснює підготовку навчальних положень для кожного курсу навчання. Положення про навчання регулюють умови прийому на курс, зміст і структуру курсу, а також практичну професійну діяльність, яка є частиною курсу навчання. Студент має право самостійно формувати свій індивідуальний план навчання, строки навчання, способи виконання курсових робіт тощо.

Здобувач вищої освіти має право на перерву в навчанні, яка може бути надана студенту в разі наявності поважних причин (коло таких підстав визначається закладом вищої освіти). Також встановлено обов'язкові гарантії надання відпустки у зв'язку з вагітністю та доглядом за дитиною.

Бельгія. Освіта має високу пріоритетність у державі, на що витрачається значна частка річного бюджету. Відповідно до Болонської системи вища освіта передбачає отримання ступеня бакалавра і магістра. До системи вищої освіти віднесено університети, інші заклади вищої освіти і коледжі мистецтв. Університети забезпечують довгострокове навчання на бакалавраті, магістратурі й докторантурі. Заклади вищої освіти і коледжі мистецтв пропонують довгострокові програми бакалавра і магістра, або короткострокові курси професійного бакалавра¹⁶.

Відносини у сфері вищої освіти врегульовано на рівні федерального законодавства. Так, Указ Фламандського Уряду «Про кодифікацію положень Указу щодо вищої освіти»¹⁷ (далі – Указ) є спеціальним нормативно-правовим актом, положеннями якого регулюються відносини у сфері вищої освіти Фламандського співтовариства. До переліку спеціальних термінів, що використовуються в Указі, включено терміни «навчальний шлях» та «індивідуальна траєкторія», які визначають способи організації навчання.

Із метою забезпечення якості освіти та створення сприятливого освітнього середовища для здобувачів вищої освіти з урахуванням їх особистісних, освітніх

¹⁵ Sächsisches Hochschulgesetz vo 31. Mai 2023 (SächsGVBl. S. 329). URL: <https://www.revosax.sachsen.de/vorschrift/19986-Saechsisches-Hochschulgesetz>

¹⁶ Higher Education System of Belgium. URL: <https://www.belgiumeducation.info/higher-education#:~:text=The%20higher%20academic%20year,of%2014%20weeks%20of%20classes.>

¹⁷ Besluit van de Vlaamse Regering tot codificatie van de decretale bepalingen betreffende het hoger onderwijs. URL: <https://data-onderwijs.vlaanderen.be/edulex/document.aspx?docid=14650#1275>

та професійних орієнтирів положеннями Указу передбачено альтернативний підхід до організації освітнього процесу на противагу традиційному. Зокрема, встановлюється право для здобувачів освіти на організацію освітнього процесу у формі модельних та індивідуалізованих шляхів. Кожен освітній курс пропонує типовий маршрут, який слід розглядати як стандартну програму навчання. Для програм бакалавра такий модельний маршрут становить 180 кредитів, розділених на 3 академічні роки приблизно по 60 кредитів. Для магістерських програм – модельний маршрут може складати 60, 90, 120, 180 або 240 кредитів. Студенти першого року навчання автоматично зараховуються на модельний маршрут. Законодавством також визначено низку особливих ситуацій, за наявності яких допускається відхилення від обов'язкового пакету предметів. Так, студент має право відхилитися від обов'язкового пакета предметів за умови, якщо особа має: ступінь бакалавра або магістра; особливий статус (працюючий студент; особа з обмеженими можливостями; студенти-стипендіати, які поєднують навчання з роботою не менше 16 годин на тиждень; студенти, які змінюють курс протягом того самого навчального року) тощо. Із метою отримання відповідного дозволу для відхилення від обов'язкового пакета предметів студент зобов'язаний подати запит до адміністрації освітнього закладу. Студент, який отримав відповідний дозвіл, складає індивідуальний курс навчання. Всі студенти після першого року навчання, які навчалися за модельним маршрутом, мають право навчатися за індивідуальним курсом навчання. Особа, яка планує навчання за індивідуальним маршрутом, при складанні відповідного індивідуального плану має враховувати: майбутній прогрес у навчанні; кількість курсів і кредитів на навчальний рік; необхідність дотримання вимог до зарахування на відповідні курси та програми; пропорційність семестрів; умови оцінювання; розклад занять тощо. Законодавством також передбачені скорочені предметні траєкторії навчання для студентів, які вже здобули відповідну освітню компетенцію.

Відповідно до Указу врегульовано діяльність закладів вищої освіти в аспекті розробки нових освітніх програм та курсів, зокрема щодо: підготовки міждисциплінарних освітніх програм для бакалавра і магістра; внесення змін до освітніх програм; розробки нових курсів бакалавра і магістра (новий курс може бути класифікований в одній або кількох галузях навчання або частинах галузей навчання, в яких відповідний заклад має освітні кваліфікації); порядку та процедури затвердження освітніх програм і курсів тощо.

Варто зауважити, що Указом запроваджено чіткі правила щодо формування навчальних програм за професіями «лікар», «лікар загальної практики», «медична сестра», «стоматолог», «ветеринар», «акушерка», «фармацевт» та «архітектор». Такі програми повинні повністю відповідати керівним принципам, визначеним Європейською Директивою 2005/36/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 7 вересня 2005 року про визнання професійних кваліфікацій¹⁸.

¹⁸ Directive 2005/36/EC of the European Parliament and of the Council of 7 September 2005 on the recognition of professional qualifications (Text with EEA relevance). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2005/36/oj>

Польща. Закон «Про вищу освіту і науку»¹⁹ (далі – Закон) визначає основні принципи діяльності системи вищої освіти і науки. Відповідно до Закону система вищої освіти ґрунтується на три-циклічній структурі навчання. Вища освіта – це навчання першого циклу, а також навчання другого циклу або магістерське навчання тривалого циклу, яке проводить університет, уповноважений їх пропонувати. Навчання у закладах вищої освіти організовується на денній формі та заочній формі. Згідно з базою даних POL-on у 2021 році в Польщі було 426 закладів вищої освіти, у тому числі 278 – недержавних. Із них 97 державних закладів вищої освіти університетського типу, які забезпечують навчання за програмами першого та другого циклу і докторську підготовку. Решта вищих навчальних закладів є неуніверситетським освітніми установами, які пропонують лише програми першого та другого циклу²⁰.

Навчання в закладах вищої освіти проводиться за певними напрямками, рівнями і профілем на основі навчальних програм. Відповідно до Закону заклади вищої освіти університетського типу можуть надавати індивідуальні міжгалузеві програми, за результатами яких передбачається отримання диплома / ступеня в більш ніж одній галузі навчання. Заклад вищої освіти може запропонувати спільну програму разом з іншим закладом, інститутом Польської академії наук, науково-дослідним інститутом, міжнародним інститутом або іноземним закладом вищої освіти чи дослідницькою установою. Умови співпраці оформлюються письмовою угодою. Випускник спільної програми має право отримати спільний диплом / ступінь. Крім того, вищий навчальний заклад може запропонувати подвійну програму, яка є практично орієнтованою програмою отримання ступеня, що виконується спільно з потенційним роботодавцем. Організаційні заходи для такої програми викладаються в письмовій угоді. У розвиток положень Закону міністром науки та вищої освіти прийнято Постанову про навчання²¹ (далі – Постанова), положеннями якої визначено: вимоги до навчальних програм; напрями навчання; обсяг відомостей, що містяться в заяві про надання дозволу на навчання за певним напрямом, рівнем і профілем; необхідні елементи диплома про закінчення навчання та спільного диплома; зразок додатка до диплома; професійні звання.

Відповідно до Закону пріоритетним завданням функціонування вищої освіти є створення оптимальних умов для свободи наукових досліджень і мистецької творчості, свободи викладання та автономії академічної спільноти. Також наголошується на важливості створення сприятливого освітнього середовища для здобувачів вищої освіти з урахуванням їх особистісних, освітніх та професійних орієнтирів. Закон встановлює низку прав здобувачів вищої освіти, зокрема права: продовжувати навчання відповідно до індивідуальної організації навчання; на зміну напрямку навчання; на переведення на денну або

¹⁹ Ustawa z dnia 20.07.2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. URL: <https://przepisy.gofin.pl/przepisy,4,29,227,4922,,20230501,ustawa-z-dnia-20072018-r-prawo-o-szkolnictwie-wyzszym-i-nauce.html>

²⁰ System POL-on. URL: <https://polon.nauka.gov.pl/>

²¹ ROZPORZĄDZENIE MINISTRA NAUKI I SZKOLNICTWA WYŻSZEGO¹⁾ z dnia 27 września 2018 r. w sprawie studiów. URL: <https://www.infor.pl/akt-prawny/DZU.2018.189.0001861,rozporzadzenie-ministra-nauki-i-szkolnictwa-wyzszego-w-sprawie-studiow.html>

заочну форму навчання; складання іспиту тощо. Крім того, Законом передбачено право на навчання за певним напрямом і рівнем відповідно до індивідуальної організації навчання вагітним студенткам та студенткам, які є матерями. Положеннями Закону також врегульовані питання строку здобуття освіти, освітніх компонентів і рівня їх складності тощо.

Організація навчання і пов'язані з ним права та обов'язки студентів визначаються правилами навчання закладу вищої освіти. Наприклад, відповідно до Регламенту навчання Міжнародного університету логістики та транспорту у Вроцлаві (далі – Регламент)²² для студентів з особливими академічними досягненнями встановлено право на навчання за індивідуальною програмою та навчальним планом на умовах, визначених деканом факультету, на підставі письмової заяви. Після надання згоди на навчання за індивідуальним навчальним планом декан факультету призначає студенту наукового керівника, який разом зі студентом розробляє пропозицію до індивідуального навчального плану. Цю пропозицію погоджує декан факультету. Індивідуальна навчальна програма може складатися з предметів, обраних студентом зі стандартної пропозиції курсу, та предметів, обраних із пропозицій інших закладів вищої освіти. Завданням наукового керівника є визначання детальної організації навчання за погодженням із викладачами курсу.

Із метою виконання навчального плану та програми у строки та у формах, адаптованих до конкретних життєвих обставин, декан факультету має право дозволити студенту організувати навчання індивідуально. Така можливість надається у випадках: самостійного виховання дітей; навчання за двома напрямками; інвалідності; хронічних захворювань, що перешкоджають регулярному відвідуванню занять; догляду за хворим членом сім'ї; поновлення навчання після відпустки, відрахування або перерви в навчанні, що вимагає компенсації програмних розбіжностей; та з інших важливих причин. Дозвіл на індивідуальну організацію навчання надається деканом факультету строком на один семестр.

У державі активно запроваджуються інноваційні освітні моделі, метою яких є покращення якості та ефективності освіти для молодих людей, яким потрібні компетенції, що відповідають викликам майбутнього. Доцільно згадати про пілотний Проект «Університети майбутнього – нові освітні можливості», що реалізовувався спільно NCBR та Сілезьким університетом²³. У рамках зазначеного проекту учасники проходили індивідуальний навчальний маршрут, який включав: мікрокурси; менторський супровід у реалізації оригінального інноваційно-впроваджувального проекту (learning by doing) із використанням теоретичних знань і практичних навичок, набутих під час навчання та

²² REGULAMIN STUDIÓW Międzynarodowej Wyższej Szkoły Logistyki i Transportu we Wrocławiu. URL: <https://www.mwsl.eu/rekrutacja/regulamin-studiow>

²³ Upodmiotowienie studentów w procesie kształcenia jest fundamentalne dla przyszłości edukacji. URL: <https://www.gov.pl/web/ncbr/upodmiotowienie-studentow-w-procesie-ksztalcenia-jest-fundamentalne-dla-przyszlosci-edukacji-konferencja-podsumowujaca-wspolny-projekt-ncbr-oraz-us-w-katowicach-uczelnie-przyszlosci--nowe-mozliwosci-w-zakresie-ksztalcenia>

індивідуальної роботи з ментором; 3 етапи реалізації проекту, по завершенню яких учасники отримали одноразові стипендії. Згідно з проектом модель персоналізованої освіти Університету майбутнього визначає студента як експерта у власному розвитку.

США. Американська модель освіти заснована на принципі Liberal Arts, який передбачає самостійний вибір здобувачами освіти навчальних і професійних цілей та відповідальність за свій вибір²⁴. У державі запроваджена та здійснюється реалізація ідеї індивідуальної освітньої траєкторії.

Концепція індивідуального навчання і гнучких навчальних програм регламентується низкою законодавчих актів і впроваджується через політику та практики університетів і коледжів. Загалом систему вищої освіти утворюють заклади вищої освіти, які здійснюють підготовку фахівців різних освітньо-кваліфікаційних рівнів професійної діяльності за всіма напрямками, на базі середньої освіти. Сфері вищої освіти США притаманні певні риси, одна з яких – самостійність закладів вищої освіти (автономія), яка проявляється у підходах до формування їх організаційної структури, визначення мети діяльності та розробки навчальних планів підготовки і робочих навчальних програм дисциплін²⁵.

Сфера вищої освіти відзначається високим рівнем децентралізації. Федеральний уряд не має права визначати політику і навчальні програми для закладів вищої освіти. Рішення з цих питань приймаються на рівні влади штату чи округу. Кожному штату притаманні певні особливості в організації системи освіти. Роль федерального уряду зводиться до загального керівництва без надмірного втручання. До компетенції федерального уряду належить захист права кожного громадянина отримати рівний доступ до державних закладів освіти²⁶.

На федеральному рівні відносини у сфері вищої освіти регулюються положеннями Розділу 20 «Освіта»²⁷ Кодексу США і Законом про вищу освіту²⁸, норми яких визначають засади діяльності закладів вищої освіти, а також врегульовують відносини, що виникають у процесі реалізації права особи на освіту тощо. Із метою розширення можливостей здобувачів вищої освіти щодо формування індивідуальних освітніх траєкторій та забезпечення доступу до якісної освіти всім групам здобувачів прийняті закони, якими внесені зміни до Закону про вищу освіту. Так, Федеральний закон про успіх студента (далі – Закон)²⁹ містить положення, спрямовані на забезпечення та підтримку здобувачів освіти в досягненні особистих та академічних цілей: гарантії рівних можливостей для здобувачів освіти; зобов'язання щодо надання необхідної інформації педагогам, сім'ям, учням та громадам щодо доступності освітніх послуг за результатами річного оцінювання на рівні кожного штату; гарантії

²⁴ Critical Thinking and the Liberal Arts. URL: <https://www.aaup.org/article/critical-thinking-and-liberal-arts>

²⁵ Кнодель Л.В. Сучасна вища освіта у США. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2012. № 2 (4). URL: <https://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2012/2/4.pdf>

²⁶ Горішна Н.М. Деякі аспекти сучасної системи вищої освіти США. *Серія "Педагогіка, соціальна робота"*. Випуск 35. URL: <https://dSPACE.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/11638/1/ДЕЯКІ%20АСПЕКТИ%20СУЧАСНОЇ%20СИСТЕМИ%20ВИЩОЇ%20ОСВІТИ%20США.pdf>

²⁷ U.S. Code: Title 20. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/20>

²⁸ Higher Education Act of 1965—Table of Contents (as of August 26, 2020). URL: <https://fsapartners.ed.gov/knowledge-center/fsa-handbook/2020-2021/appendices/appx-g-higher-education-act-1965-table-contents-august-26-2020>

²⁹ Student Success Act. URL: <https://www.congress.gov/bill/114th-congress/house-bill/5>

підтримки та розвитку місцевих інновацій; гарантії забезпечення доступу до якісної вищої освіти; право здобувачів освіти на розробку індивідуальних навчальних планів, які відповідають їхнім особистим потребам, цілям та інтересам; право здобувачів освіти на вибір навчальних програм та курсів, форм навчання, зокрема дистанційного навчання тощо³⁰.

У США функціонують різні типи закладів вищої освіти, які відрізняються за видами, навчальними планами, дослідницькими можливостями та вимогами до вступу. До них належать: громадські коледжі, коледжі, університети, коледжі гуманітарних наук, дослідницькі університети тощо. Строк здобуття вищої освіти залежить від рівня освіти та програми навчання. Здобуття ступеня бакалавра зазвичай триває чотири роки, а ступеня магістра – від одного до двох років. Докторські програми можуть тривати від трьох до семи років або більше. Вимоги до вступу до закладів вищої освіти різні, залежать від виду закладу та програм навчання. Заклади вищої освіти уповноваженні визнавати (легалізувати) іноземні документи про вищу освіту.

Важливим елементом сфери вищої освіти США є акредитація, яка використовується для встановлення та забезпечення відповідності закладів вищої освіти встановленим стандартам якості. Акредитація надається незалежними акредитаційними агентствами, визнаними Міністерством освіти США, та є важливою для формування індивідуальних освітніх траєкторій здобувача вищої освіти, оскільки впливає на визнання та перезарахування освітніх кредитів або отримання фінансової допомоги.

Відповідно до законодавства заклади вищої освіти наділені широкою автономією в питаннях регулювання освітнього процесу, організації навчання і пов'язаних з ними прав та обов'язків студентів. Наприклад, академічним положенням Університету штату Каліфорнія у Фресно³¹ визначено: порядок зарахування здобувачів вищої освіти; організацію навчання студентів за індивідуальними освітніми планами; навчання за міждисциплінарними освітніми програмами; види освітніх документів, які отримує здобувач після проходження відповідних освітніх програм і курсів; порядок оцінювання; процедури надання академічних відпусток; підстави для відрахування або переведення студента тощо.

Естонія. Відносини у сфері вищої освіти регулюються положеннями двох спеціальних законів: «Про вищу освіту»³² та «Про університет»³³. Закон «Про вищу освіту» (далі – Закон) визначає загальні основи організації освітнього процесу на рівні вищої освіти, а також регулює діяльність закладів вищої освіти. Вища освіта складається з трьох рівнів: перший – бакалаврська освіта і прикладна вища освіта; другий – магістратура; третій – докторантура.

Положеннями Закону передбачено право студентів на формування власної освітньої траєкторії. Основою навчання на рівні вищої освіти є навчальний план,

³⁰ Transitioning to the Every Student Succeeds Act (ESSA). Updated January 18, 2017. URL: <https://www.ed.gov/essa?src=mn>

³¹ Academic regulations. URL: <https://translate.google.com/?hl=uk&sl=uk&tl=en&text=%D0%90%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D1%96%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F&op=translate>

³² Kõrgharidusseadus Vastu võetud 20.02.2019. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/119032019012>

³³ Ülikooliseadus Vastu võetud 12.01.1995. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13153518>

в якому визначаються цілі та результати, номінальна тривалість та обсяг, а також умови початку й завершення навчання, перелік предметів і варіанти спеціалізації.

Навчання за рівнем вищої освіти може здійснюватися за денною або заочною формами. Під час вступу до закладу вищої освіти студент самостійно вирішує, навчатиметься він на першому році навчання за денною чи заочною формою навчання. Починаючи з другого навчального року, студент може бути переведений з денної форми навчання на заочну, залежно від його успішності. Закон визначає випадки збільшення строку навчання студента за рахунок часу: перебування в академічній відпустці; протягом якого студент навчався за кордоном; який необхідний для вивчення естонської мови для навчання на рівні вищої освіти тощо.

Відповідно до Закону встановлено права здобувачів вищої освіти, зокрема на: безпечне освітнє середовище; отримання інформації, необхідної для виконання навчального плану; отримання навчальних та профорієнтаційних консультацій; надання відгуків щодо змісту навчання, якості викладання та організації навчання; оскарження рішень, пов'язаних з організацією навчання; обирання до колегіальних представницьких органів закладу вищої освіти; отримання, в установленому вищим навчальним закладом порядку, академічної відпустки (до одного року; додаткової відпустки – до двох років за станом здоров'я; до одного року – у разі проходження служби; по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку тощо).

Згідно із Законом «Про університет» (далі – Закон) визначено порядок створення і управління університетами, принципи діяльності, межі самостійності, форми і умови здобуття вищої освіти, порядок фінансування, основні права та обов'язки професорсько-викладацького складу та студентів, порядок здійснення державного контролю за діяльністю університетів. Відповідно до Закону діють єдині вимоги до навчання на рівні вищої освіти, які закріплені в Положенні «Стандарт вищої освіти» (далі – Положення)³⁴, затвердженому Урядом, зокрема щодо навчального плану, у тому числі до спільного навчального плану, до процесу навчання і випускної роботи або підсумкового іспиту. Положенням визначено: цілі навчання за рівнем вищої освіти; загальний обсяг компетентностей (у тому числі, з урахуванням попереднього навчання та досвіду роботи); перелік навчальних напрямів, навчальних планів, за якими заклад освіти має право проводити навчання і видавати відповідні вчені ступені та дипломи, тощо. Відповідно до Положення навчальний план складається з модулів, структура яких дозволяє студенту спеціалізуватися за фахом на першому та другому рівнях вищої освіти, і дозволяє йому вибрати додатковий фах. Структура навчального плану формується таким чином, щоб сприяти студентській мобільності і враховувати результати попереднього навчання, професійного досвіду роботи.

Швейцарія. Система вищої освіти визнана на міжнародному рівні своїми високими академічними стандартами, вагомими результатами досліджень і методами навчання, орієнтованими на студента. Система вищої освіти поділяється на три програмні цикли зі ступенями бакалавра, магістра і доктора.

³⁴ Kõrgharidusstandard Vastu võetud 18.12.2008 nr 178. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13099603>

Функціонують два типи закладів вищої освіти, які мають однакові статуси, але різні освітні цілі – традиційні університети й університети прикладних наук. Основним завданням університетів є проведення фундаментальних досліджень і викладацька діяльність, тоді як університети прикладних наук приділяють більшу увагу практично орієнтованим дослідженням, прикладним дослідженням і науковим розробкам.

Законодавче регулювання діяльності у сфері вищої освіти здійснюється на федеральному рівні, рівні кантонів, а також у співпраці між кантонами. Федеральний Закон про вищу освіту³⁵ (далі – Закон) регулює відносини щодо координації політики у сфері вищої освіти, зокрема шляхом створення спільних органів управління; забезпечення якості освіти; встановлення акредитації; фінансування університетів та інших установ у секторі вищої освіти тощо. Основним принципом, яким керується держава під час комунікації із закладами вищої освіти, є дотримання автономії. Держава поважає автономію, надану закладам вищої освіти, а також гарантує забезпечення принципів свободи та єдності навчання та досліджень. Законом встановлюються загальні вимоги до процедури вступу до університетів, до якості вищої освіти та визначаються особливості процедури акредитації освітніх програм. Унормовується сфера міжуніверситетської взаємодії як на національному, так і на міжнародному рівні. Основні законодавчі положення щодо окремих аспектів організації освітнього процесу закладів вищої освіти конкретизовано урядовою Постановою про сприяння та координацію університетів (далі – Постанова)³⁶. Зокрема, врегульовано процедуру визнання іноземних дипломів для регульованих професій.

Відносини у сфері вищої освіти також регулюються на рівні регіонального законодавства. Наприклад, у кантоні Берн прийнято Закон «Про університет»³⁷, відповідно до якого визначено ключові елементи освітнього процесу щодо формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів вищої освіти. Законом встановлено правові, організаційні, фінансові та інші засади здійснення освітньої діяльності університету Берна. Основними завданнями університету є: підготовка студентів за певним фахом і для наукової роботи; участь у підготовці педагогічних кадрів; формування нової генерації науковців; сприяння безперервному й додатковому навчанню; розвиток міждисциплінарних досліджень та викладання; надання освітніх послуг тощо. Визначено основні умови та порядок прийому здобувачів вищої освіти на здобуття ступенів бакалавра і магістра. Передбачено обмеження у реалізації права на здобуття вищої освіти для осіб, які виключені з курсу навчання в іншому університеті у разі нескладання ними тестів на рівень знань (зазначені особи не допускаються до навчання в університеті). Встановлюється низка обмежень щодо допуску для здобуття освітніх кваліфікацій за спортивним і медичним напрямками, а також строки навчання. Згідно з Правилами тривалість навчання на різних курсах або модулях може бути обмежена.

³⁵ Loi fédérale sur l'encouragement des hautes écoles et la coordination dans le domaine suisse des hautes écoles. URL: <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2014/691/fr>

³⁶ Ordonnance relative à la loi sur l'encouragement et la coordination des hautes écoles (O-LEHE). URL: <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2016/741/fr>

³⁷ Loitur l'Université (LUni). URL: https://www.belex.sites.be.ch/app/fr/texts_of_law/436.11

Норми Закону також конкретизовано в Розпорядженні університету³⁸, прийнятому Виконавчою радою кантону Берн, зокрема щодо: визначення строків навчання, можливості продовження навчання, порядку надання відпусток, форм навчання, порядку прийому на навчання до університету тощо. Із метою реалізації основних принципів університетської автономії факультети мають право видавати внутрішні правила навчання. Навчальний процес відбувається відповідно до положень щодо навчання та навчальних планів, у тому числі навчальних предметів, іспитів, проведення лекцій, семінарів тощо. Варто зазначити, що процес навчання студентів за індивідуальними освітніми планами регулюється відповідно до внутрішніх документів університету (наприклад, Положення про бакалаврські та магістерські програми та оцінювання успішності на юридичному факультеті університету Берн (правила навчання RW, RSL RW) від 21 червня 2007 року зі змінами)³⁹.

Норвегія. Принцип «Освіта для всіх» є основоположним у державі, в якій функціонує 10 університетів, 9 наукових коледжів і 13 коледжів. Окрім акредитованих закладів вищої освіти, функціонує низка приватних установ з акредитованими програмами навчання. Система вищої освіти базується на моделі, яка пропонує стандартну академічну освіту на рівнях бакалавра, магістра та доктора, а також програми професійної освіти, які є фіксованими програмами навчання, що надають конкретну професійну кваліфікацію. Національна система вищої освіти відповідає Болонському процесу, передбачає отримання ступеню бакалавра (перший цикл – три роки), ступеню магістра (другий цикл – два роки) і докторського ступеню (третій цикл – три роки).

Закон «Про університети та коледжі» регулює організаційні, правові засади діяльності університетів і коледжів⁴⁰ (далі – Закон). Законом врегульовано процедуру акредитації закладів вищої освіти і навчальних програм. Акредитовані навчальні програми повинні відповідати Національній рамці кваліфікацій. Закладам вищої освіти надається право самостійно здійснювати акредитацію нових навчальних програм. Із метою забезпечення права осіб, які здобули освіту в інших державах, на продовження освіти в Норвегії Законом унормовуються процедурні особливості визнання іноземних документів про освіту. Визнання державою іноземних документів про освіту здійснюється у повній відповідності з Конвенцією про визнання кваліфікацій з вищої освіти в європейському регіоні та рекомендаціями цієї Конвенції⁴¹.

Відповідно до Закону загальною підставою для вступу є завершення та проходження вищої середньої освіти з відповідним складом предметів і кількістю годин (загальна навчальна компетенція). Заклад вищої освіти самостійно оцінює відповідність абітурієнта кваліфікаційним вимогам для вступу. У контексті підтримки навчання впродовж життя, а також запровадження

³⁸ RSB 436.11 - Loi sur l'Université (LUni). URL: https://www.belex.sites.be.ch/app/fr/texts_of_law/436.11

³⁹ Reglement über das Bachelor- und das Masterstudium und die Leistungskontrollen an der Rechtswissenschaftlichen Fakultät der Universität Bern (Studienreglement RW [RSL RW]) vom 21. Juni 2007 mit Änderungen vom 14. Mai 2009 und vom 22. Mai 2014. URL: https://www.rechtswissenschaft.unibe.ch/unibe/portal/content/e152701/e154048/e191232/e191240/e227917/rw_rsl_final_ger.pdf

⁴⁰ The Universities and Colleges Act. URL: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-04-01-15>

⁴¹ Convention on the Recognition of Studies, Diplomas and Degrees concerning Higher Education in the States belonging to the Europe Region. URL: <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/convention-recognition-studies-diplomas-and-degrees-concerning-higher-education-states-belonging>;

підходів щодо реалізації індивідуальної освітньої траєкторії для осіб, які планують здобувати вищу освіту, закладами надається право абітурієнтам, яким на рік вступу виповнилося 25 років або старше, допуску до індивідуального навчання, якщо на основі формальної компетентності вони мають необхідну кваліфікацію для відповідного навчання. Порядок прийому абітурієнтів до закладів визначає профільне міністерство у відповідному наказі. Законом не встановлюються строки навчання, такі строки визначає освітній заклад (як правило, 60 кредитів).

Із метою забезпечення сприятливого освітнього середовища освітній заклад спільно зі студентами першого курсу навчання розробляє навчальний план (індивідуальний план навчання). Такий план містить положення щодо відповідальності та зобов'язань закладу освіти по відношенню до студента та обов'язків студента щодо закладу освіти. Індивідуальний навчальний план містить обсяг освітніх компонентів для окремого студента, іспитові правила закладу та декларацію про надання послуг, а також навчальний план дослідження або навчального курсу, до якого студента було прийнято.

Відповідно до Закону освітній заклад видає свідоцтво про завершену освіту разом із відповідними додатками до диплому. У разі здобування освіти у межах співпраці з іншими закладами освіти, про це зазначається в дипломі. Також нормами Закону регулюються процедури надання відпусток, визначаються підстави для відрахування або переведення студента. Студенти, які поєднують роботу і навчання, мають право на навчальну відпустку. Порядок надання навчальної відпустки регулюється відповідними положеннями Закону про виробниче середовище⁴².

Громадяни Норвегії мають право здобувати вищу освіту безкоштовно. Донедавна іноземні студенти могли безкоштовно здобути вищу освіту, проте з 2022 року Уряд змінив правила здобуття вищої освіти для іноземців, окрім громадян держав, які є членами Європейського Союзу.

Велика Британія. Концепція персоналізації навчання стала офіційною державною політикою з 2004 року. Запровадження такого підходу мало на меті пристосування освіти до індивідуальних потреб здобувачів. Департамент освіти та навчання визначив п'ять компонентів, що охоплюються поняттям «персоналізація навчання», зокрема це: оцінювання навчання, ефективно викладання, гнучкі навчальні програми та їх вибір, орієнтована на студента організація освітнього процесу та діяльність за межами освітнього закладу. Наразі ідеї персоналізації навчання поширилися на всі рівні здобуття освіти⁴³.

Вища освіта є делегованою та регульованою урядами і парламентами Англії, Шотландії, Уельсу, Північної Ірландії, де впроваджується власна освітня політика та системи регулювання якості вищої освіти, у тому числі щодо освітніх ступенів, які надаються через транснаціональну освіту тощо. Незважаючи на те, що існують диференційні підходи до регулювання сфери вищої освіти, водночас вони базуються на загальних принципах, які гарантують дотримання стандартів

⁴² Lov om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv. (arbeidsmiljøloven). URL: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-62>

⁴³ Understanding the implementation of personalized learning: A research synthesis. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1747938X19306487>

кваліфікації та отримання студентами високоякісного академічного досвіду, незалежно від того, де видається диплом про здобуття вищої освіти⁴⁴.

Вища освіта здобувається в університетах та інших освітніх закладах (коледжах, інститутах, школах, академіях) і складається з науково-орієнтованої і вищої професійної освіти. Університети пропонують програми для здобуття ступеня (бакалавра, магістра чи доктора), а також програми, які надають професійні кваліфікації. Відносини у сфері вищої освіти регулюються Законом «Про вищу освіту та наукові дослідження» (далі – Закон)⁴⁵, яким визначено: критерії якості освіти; право студентів на вибір освіти та її компонентів; інституційне різноманіття закладів освіти; правила конкуренції закладів освіти; умови співпраці, у тому числі міжнародної; інституційну автономію щодо свободи управління закладами та організації освітнього процесу тощо. Основною метою прийнятого Закону є створення Офісу для студентів (далі – Офіс) – інституції, яка уповноважена здійснювати регулювання діяльності університетів. Завдання Офісу полягає у тому, щоб студенти отримували якісну освіту, яка відповідає високим стандартам, що враховують підходи до персоналізації навчання. Також Офіс уповноважений розподіляти стипендії з метою фінансової підтримки студентів. Діяльність університетів у Шотландії регулюється Радою фінансування Шотландії, Радою фінансування вищої освіти Уельсу та Департаментом економіки Північної Ірландії.

Спектр питань щодо вибору здобувачами вищої освіти освітніх програм, суб'єктів освітньої діяльності, видів, форм і строку здобуття освіти, освітніх компонентів і рівня їх складності регулюється низкою законодавчих актів, зокрема про вищу освіту 2004 року⁴⁶, про реформу освіти 1988 року⁴⁷, а також положеннями інших нормативно-правових актів профільних державних відомств сфери вищої освіти. Відповідно до законодавства заклади вищої освіти наділені широкою автономією в питаннях регулювання освітнього процесу, а також вибору підходів до надання освітніх послуг, присудження наукових ступенів та видачі документів про закінчення вищої освіти. Університети уповноважені розробляти та затверджувати освітні програми, встановлювати вимоги щодо вступу, строків навчання тощо. Процедура вибору індивідуальної траєкторії навчання для здобуття відповідної освітньої кваліфікації визначається внутрішніми документами університетів.

Японія. Основний Закон «Про освіту» (далі – Основний Закон) визначає завдання системи освіти, яке полягає в запровадженні універсальних принципів, таких як «повний розвиток особистості» та «гідність особистості»⁴⁸. Відповідно до Основного Закону система освіти має «допомагати дітям стати незалежними особистостями, які поєднують добре збалансовані знання, мораль і здорове тіло, продовжують працювати над особистою самореалізацією, поважаючи

⁴⁴ What's happening in higher education regulation and what does this mean for transnational education (TNE)? URL: <https://www.universitiesuk.ac.uk/universities-uk-international/insights-and-publications/uuki-blog/whats-happening-higher-education>

⁴⁵ Higher Education and Research Act 2017. URL: <https://education-uk.org/documents/acts/2017-he-research-act.html>

⁴⁶ Higher Education Act 2004. URL: <https://education-uk.org/documents/acts/2004-higher-education-act.html>

⁴⁷ Education Reform Act 1988. URL: <https://www.education-uk.org/documents/acts/1988-education-reform-act.html>

⁴⁸ 教育基本法（昭和二十二年法律第二十五号）の全部を改正する。URL: https://www.mext.go.jp/b_menu/kihon/about/mext_00003.html

громадянську відповідальність та активно беручи участь у розбудові держави та суспільства». Упродовж останнього десятиліття проведено комплексну реформу сфери освіти, окремі її аспекти торкалися і сфери вищої освіти та включали кроки щодо створення безпечного і якісного освітнього середовища, яке забезпечує широкий спектр навчальних можливостей, доступних кожному здобувачу вищої освіти.

Відповідно до Основного Закону вища освіта здобувається в університетах, молодших коледжах, технологічних коледжах і спеціальних навчальних закладах. Університети пропонують програми для здобуття ступеня бакалавра, магістра та доктора наук. Положеннями Закону «Про школи»⁴⁹ визначено: основні принципи та завдання вищої освіти; врегульовано організаційно-правові засади діяльності закладів вищої освіти; освітню автономію закладів; стандарти та критерії якості вищої освіти тощо. У розвиток положень зазначеного Закону прийнято низку нормативно-правових актів, які комплексно врегульовують відносини у сфері вищої освіти, зокрема: університетські стандарти⁵⁰, стандарти університетської заочної освіти⁵¹, стандарти створення професійних університетів⁵², академічні положення про університет тощо.

Університетські стандарти (далі – Стандарти) визначають основні організаційні та освітні стандарти, яким має відповідати університет. Документом визначено порядок та умови для реалізації персоналізації навчання і розробки індивідуальних освітніх траєкторій здобувачів вищої освіти. Університети наділені широкими повноваженнями стосовно розвитку академічних свобод, організації освітнього процесу, наукових досліджень, внутрішнього управління, економічної та іншої діяльності, самостійного добору кадрів.

Освіта в університетах організована за денною та заочною формою навчання, у деяких випадках закладу освіти надається право організації навчального процесу в нічний час. Університети самостійно визначають перелік предметів, необхідних для досягнення освітніх цілей, і формують навчальні плани. Навчальний план складається шляхом поділу на обов'язкові предмети та предмети за вибором (зазначені предмети розподіляються на кожний навчальний рік). Організація освітнього процесу здійснюється за кредитною системою, університет уповноважений самостійно визначати кількість кредитів для кожного конкретного предмета. Відповідно до вимог університет може дозволити студентам, які отримали відповідну кількість кредитів із відмінними результатами, обрати більшу кількість предметів, ніж передбачена загальними умовами, таким чином враховуються індивідуальні освітні потреби студентів.

⁴⁹ 学校教育法（昭和二十二年三月二十九日法律第二十六号）. URL: https://www.mext.go.jp/b_menu/hakusho/html/others/detail/1317990.htm

⁵⁰ 昭和三十一年文部省令第二十八号 大学設置基準 学校教育法第三条、第八条、第六十三条及び第八十八条の規定に基づき、大学設置基準を次のように定める. URL: <https://elaws.e-gov.go.jp/document?lawid=331M50000080028>

⁵¹ 昭和二十二年文部省令第十一号 学校教育法施行規則. URL: <https://elaws.e-gov.go.jp/document?lawid=322M40000080011>

⁵² 平成二十九年文部科学省令第三十三号 専門職大学設置基準. URL: https://elaws.e-gov.go.jp/document?lawid=429M60000080033_20230731_505M60000080026

Відповідно до Стандарту строк навчання в закладах вищої освіти становить чотири роки. Однак для факультетів, на яких викладаються та досліджуються спеціальні питання, строк навчання може перевищувати чотири роки. Для курсів із медицини, стоматології та ветеринарії строк навчання становить шість років.

Окремими нормами Стандарту регулюються питання щодо реалізації здобувачами вищої освіти права на вибір місця навчання, зміну місця навчання або припинення навчання тощо. Передбачено, що за рішенням університету здобувачу вищої освіти можуть бути зараховані його попередні освітні досягнення.

Канада. Система освіти спрямована на персоналізацію освіти, збалансування індивідуальних підходів до навчання, орієнтованих на студента. Ідеї персоналізації освітнього процесу розглядаються в контексті адаптації навчання до потреб та інтересів кожного студента з урахуванням права здобувача освіти на вибір освітніх траєкторій із метою забезпечення гнучкості і дотримання освітніх стандартів⁵³.

До складу Канади входять провінції і окремі території, які різняться населенням, культурою і мовами. Провінції та території відповідають за всі рівні освіти, у тому числі за вищу освіту. У кожній провінції освітній процес регулюється відповідно до власного законодавства, відповідно до якого визначені індивідуальні освітні траєкторії, спрямовані на розвиток індивідуального підходу до навчання. Наприклад, Закон про Міністерство освіти, коледжів та університетів⁵⁴ провінції Онтаріо регулює діяльність закладів вищої освіти, зокрема щодо надання студентам можливостей для індивідуального вибору навчальних програм тощо.

У 2007 році запроваджено Канадську рамку кваліфікацій, процедур і стандартів оцінювання якості нових освітніх програм, процедур і стандартів оцінювання нових закладів, що надають освітні ступені⁵⁵. Відповідно до зазначеного документа визначено: державну структуру кваліфікацій ступенів; процедури та стандарти якості нових ступеневих програм; критерії, процедури та стандарти оцінювання нових навчальних закладів, що видають дипломи (трьох основних ступенів: бакалавра, магістра і доктора); умови мобільності студентів. На рівні провінцій і територій запроваджено освітню політику відповідно до положень зазначеного документа. Оскільки система освіти є гнучкою і поєднує мобільність здобувачів освіти, студенти мають право поєднувати здобуття освіти за різноманітними навчальними програмами в різних закладах вищої освіти відповідно до своїх інтересів, кар'єрних цілей і навчальних уподобань. Така мобільність передбачає право студентів самостійно обирати заклад освіти, переходу на навчання з однієї програми на іншу (у межах одного закладу або в іншому).

⁵³ Personalizing Instruction. URL: https://edtechbooks.org/k12blended/personalizing_instruction

⁵⁴ Ministry of Education, Colleges and Universities Act. URL: <https://www.ontario.ca/laws/statute/90m19>

⁵⁵ Ministerial Statement on Quality Assurance of Degree Education in Canada. URL: <https://www.cmec.ca/Publications/Lists/Publications/Attachments/95/QA-Statement-2007.en.pdf>

Заклад вищої освіти має право укладати угоди про співробітництво з іншими закладами освіти, що сприяє мобільності здобувачів освіти⁵⁶.

Висновки та пропозиції.

Сучасна політика держав у сфері вищої освіти спрямована на забезпечення доступності, якості і безбар'єрності освіти. Діяльність щодо вдосконалення освітнього процесу безпосередньо пов'язана із запровадженням організаційно-правових механізмів, спрямованих на розширення можливостей здобувачів вищої освіти щодо формування індивідуальних освітніх траєкторій. Досвід держав демонструє, що запровадження моделей індивідуальних освітніх траєкторій у закладах вищої освіти сприяє покращенню якості освіти і гарантує задоволення потреб та інтересів студентів. Загальною метою є забезпечення здобувачам вищої освіти права впливу на процес навчання та обрання освітньої траєкторії, яка відповідатиме їхнім освітнім та професійним цілям. Задля цього в державах, законодавство яких досліджувалося, прийнято спеціальні закони, відповідно до яких врегульовано питання освітньої орієнтації, персоналізованих підходів до реалізації особистісного потенціалу здобувача вищої освіти, вибору індивідуальних освітніх траєкторій (Франція, США).

Аналіз законодавства Польщі, Німеччини, Франції, Бельгії, Швейцарії, Великої Британії, Естонії, Норвегії, США, Канади та Японії (що перебуває у вільному доступі) демонструє спільні й відмінні підходи до законодавчого регулювання питання формування індивідуальних освітніх траєкторій у сфері вищої освіти, що пояснюється національною специфікою. Так, заклади вищої освіти наділені широкою автономією в питаннях організації та планування своєї діяльності, а також у розробці та реалізації освітніх програм. Крім того, заклади вищої освіти мають право пропонувати індивідуальні міжгалузеві програми, які передбачають отримання диплома / ступеня в більш ніж одній освітній галузі (Польща, Бельгія, Канада, Норвегія). Основними формами здобуття вищої освіти є денна та заочна форми навчання, вибір форми навчання є виключним правом студента. Цікавим є досвід Японії щодо практики організації освітнього процесу в нічний час. Держави демонструють зацікавленість щодо організації ефективного та якісного освітнього процесу, який враховує особливі потреби й надає певні можливості здобувачам, зокрема щодо широкого спектра освітніх програм та курсів зі скороченими строками навчання. Здобувачі вищої освіти мають право регулювати тривалість свого навчання, а також, у разі потреби, змінювати спеціальність.

Законодавством встановлено процедуру визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та інформальній освіті. У державах Європи визнання іноземних документів про освіту здійснюється відповідно до Конвенції про визнання кваліфікацій з вищої освіти в європейському регіоні та рекомендацій цієї Конвенції. У США, Канаді та Японії діють національні рамки кваліфікацій, які розроблені з урахуванням загальноосвітнього підходу до визнання іноземних документів про освіту.

Отримання Україною статусу кандидата на членство в ЄС актуалізувало завдання в галузі освіти щодо здійснення подальших реформ і модернізації

⁵⁶ Canadian Education System. URL: <https://assist.applyboard.com/hc/en-us/articles/6478309655821-Canadian-Education-System>

системи вищої освіти з метою наближення до Європейського освітнього простору.

Впровадження сучасних підходів щодо розширення можливостей здобувачів вищої освіти шляхом запровадження індивідуальних освітніх траєкторій сприятиме підвищенню якості та ефективності вищої освіти, а також конкурентоздатності здобувачів вищої освіти на ринку праці.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*